

ניתוח של מיקרה: סלט מודיעיני גורם לאסון

הדומינו

שלא נפל

(לאוס קמבודיה, תאילנד, בורמה ומלזיה).

ביוני 1964 הציג הנשיא ג'ונסון שאלה לסי-איי-אי - האם שאר דרום-מזרח אסיה תיפול בהכרח אם לאוס ודרום-זיאטנאם יובאו תחת שליטה קומוניסטית? תשובתה המנומקת של סוכנות-הביון המרכזית היתה, שאם ישתלטו הקומוניסטים על לאוס ועל דרום ויאטנאם, הרי שמלבד קמבודיה, לא תעבור אף מדינה נוספת לשליטון קומוניסטי.

למרות שהיה בכך, בעצם, עירעור על ההגיון שעמד ביסוד המדיניות האמריקאית בווייטנאם, לא התייחס הממשל להערכה זו והמשיך לדבוק בתיאוריית הדומינו. כיום, יותר מתשע שנים אחרי השתלטות הקומוניסטים על דרום-זיאטנאם ולאוס ברור כי הערכת הסי-איי-אי היתה מדויקת.

שלב אחר שלב

בזמנים עליזי אמונתם בתיאוריית הדומינו וגובה כישלונם של

המעורבות האמריקאית בווייטנאם, שנועדה למנוע את נפילת המישטר הפרואמריקאני בדרום והשתלטות הקומוניסטים, נבעה מראיה גלובלית. דרום ויאטנאם, כרכרו של ג'ון קנדי ב-1955, היא אבן-פינה של המערב בדרום-מזרח אסיה. ואם זו תתמוטט, הרי

מאז מלחמת ויטנאם המודיעינית, זאת תוצאת הלם-ההפתעה, שפקד את המיסטר הצבאי-ביטחוני, ואת הציבור, כאותו יוסטיס-פרייס. או גם צמחו המושגים "קונספציה", "סכירות למלחמה", "סימנים מעדיים", "יעץ למודיעין", ו"פלוראליזם של מערך המודיעין". המושג האחרון, שמשמעותו ריבוי גופי המודיעין העוסקים בהערכה, על-מנת לתת לדרג המדינית אפשרות לבחור בין תפישות והערכות שונות, הפך הציור שעליו סובבים רבים מן הריונים.

טיעון מרכזי, שהושמע אחרי המלחמה, ושכא להסביר את הסיבות למחול היה, כי מעמדו של אגף מודיעין צה"ל, כנוף היחיד הממונה על מתן הערכות-מודיעין, הביא לכך שלקברניטים נמסרה הערכת-מודיעין יחידה (שהיתה, כידוע, מטוענת) בעוד שריבוי של גופי-הערכה היה מביא להצגה של מיספר אלטרנטיבות לבחירה.

המחיר הכלכלי, הכרוך בהקמת מערכות מקבילות לזו של אמ"ן, כבר מדי, לכן נקטו שורה של צעדים, כדי לאפשר את קיומו של פלורליזם חלקי, לפחות בתחום ההתראה. הוחלט על הקמת גופי-מחקר בפקודים המרדכי כיום, העוסקים גם הם במתן הערכות משלהם. אף הגופים האלה משתווים, בהיקפם ובאמצעייהם, למחלקת-המחקר באמ"ן.

בא"י עצמו הוקמה מיסגרת, שניתן לכנותה, "פרקליטי השטן" כשם-גוף שהקימה בזמנו הכנסיה הקתולית, כדי להעמיד את החלטותיה לבחינה ולביקורת. גוף זה בוחן הערכות וקונספציות השונות מאלה המקובלות באמ"ן, ומטיל ספק באלה הקיימות, שוב - מעין יישום של פלורליזם פנימי.

אבן אחרי אבן

עיקר הדיון בשאלות ההתראה וההערכה המודיעינית עסק בשאלת הפלוראליזם וכיצד להרחיבו ולשפרו, אבל, האם באמת פלוראליזם במערך המודיעיני הוא הנוסחה להימנעות מהפתעות וכמישגים כתחום הצבאי והמדיני? האם אכן יבטיח פלוראליזם שמדינית ישראלי לא תופתע עוד, לא תישגה יותר במהלכיה הצבאיים והמדיניים?

כדי לבחון את חיפוקרה של מערכת מימשלית, שבה קיים פלוראליזם בגופי-הערכה, כדאי להפנות את המבט לארצות-הברית, שם קיימת גם מועצה לביטחון לאומי כגוף לקבלת-החלטות, מוסד שרבים ממליצים להקימו בארץ. ומאחר שמערכת נבחנת בעיקר בי תנאי-לחץ, כמו מלחמה, הרי שמילי-חמת ויאטנאם יכולה לשמש כר נוח לבחינת מהלכו והחלטותיו של מימשל בעל פלוראליזם במערך המודיעין שלו.

הפצצת האנוי הסלמה מדרגת

צבא דרום-זיאטנאם להתמודד עם הווייטקונג החלו האמריקאים, מאמצע 1964, מגבשים מדיניות המכוונת להפעיל לחצים על צפון ויאטנאם כאמצעות הפצצות-אוויר. הכוונה היתה לאלץ את האנוי לשים קץ לפעילות הווייטקונג.

אלא שגם ראית דברים זו עמדה בסתירה לדוחות הסי-איי-אי. אלה הצביעו על כך ששורשי האמיתיים של הווייטקונג מצויים בדרום והפעלת לחצים על הצפון היתה מכיאה תועלת מוגבלת, גם אם היתה מצליחה גם מהערכה זו התעלמה מקבלת-החלטות.

כאשר החלו ההפצצות באביב 1965 היה זה אחרי השגת קונסנזוס נרחב במימשל, ברבר הצורך לבצעו וביערי לזון להשגת המטרות. ההפצצות על

הנשיא ג'ונסון ויועציו על אנשים אטומות

הצפון בוצעו במיסגרת איסטרטגיה שכונתה "הסלמה מדרגת". זוהי איסטרטגיה, הגורסת הגברה הדרגתית של עוצמת המהלומות, שלב אחרי שלב, והמיועדת לאלץ את היריב להיכנע, כדי להסוך מעצמו את המחלומות הבאות, המכאיבות יותר. דווקא אנשי הצבא התנגדו לאיסי-טרטגיה זו, בטענם כי היא גורמת לצפון שהות להתארגן ולמצוא פיתרונות שיפחיתו את יעילות ההפצצות.

מטרתן המיידית של ההפצצות היתה להפסיק, או, לפחות, לצמצם את ממדי ההסתגנות של אנשים וצידו מן הצפון לדרום ולכן התרכזו בהשמדת גשרים ובתקיפת נתיבי-החברה. הערכה של הסי-איי-אי שנמסרה למימשל לפני תחילת ההפצצות, גרסה כי אלה לא יצליחו בבלום את ההסתגנות דרומה עקב המערכת התחבורתית הגמישה שבצפון - דיינו, קיום נתיבים אלטרנטיביים רבים. הערכה זאת לא וכתה לאזון קשבת במימשל ובכוחות המזוינים, כעבור זמן לא ארוך התברר שלמרות ההפצצות ההסתגנות דרומה לא רק שלא קטנה, אלא אף גברה.

אחרי שנוכחו לרעת, כי אינם מצליחים להשיג את מטרתיהם הגבירו האמריקאים את ההפצצות, כאשר החיזה ששלטה אמרה, שהפצצת תעשיית הצעירה והמתפתחת של הצפון, או, עצם האיום בכך תאלץ אותו להפסיק את המלחמה משום שהיא תביא, בסופו של דבר להרס כלכלתו.

הערכת הסי-איי-אי שללה תפישה זו מכל וכל. דרום ויאטנאם, אמר דוח הסוכנות, היא מדינה חקלאית בעיקרה. כקורו של מרבית תוצרה הלאומי הוא בחקלאות ואילו לתעשייה מישקל מיעורי בתוצר, כך שאין היא משמ' עותית מבחינה כלכלית.

לרדת מגב הנמר

הערכות הסי-איי-אי ביהס להפצצות לא היו ההערכות הישיליות היחידות וגם לא הראשונות. עוד במרץ 1964 הגישה קבוצת מחקר

מצוות תכנון המדיניות של מחלקת המדינה דוח, שטען כי הפצצות על הצפון לא יביאו אותו להפסקת הלחימה בדרום, משום שהצמיחה הכלכלית אינה בראש מעייניו, אלא איחודם של שני חלקי ויאטנאם.

גם לא כל פקודי המימשל הבכירים תמכו במדיניות ההפצצות. אחד שהתנגד לזן וניסה לשווא למונען, היה תתי-מזכיר-המדינה ג'ודג' בול. מרגע שנעלה על גב הנמר, "הוהיר, לא בטוח שנוכל לבחור היכן לרדת".

החזרתו של בול, כמו כל האחרות וההערכות הסותרות האחרות, נפלה על אוזניים אטומות ומאוחר יותר התפטר מתפקידו.

המימשל נקט במדיניות של הסלמה מדרגת, כאמצעות הפצצות, ומשלא השיג המינון הנמוך את מטרתו, פנה להגבירו. במהלך שלוש שנות ההפצצות הוטלו על צפון-זיאטנאם הפצצות כמישקל העולה על כל מה שהטילו בעלות-הברית ככל החזיתות במלחמת-העולם השנייה, ואולם הצפון לא נשבר ובסוף ינואר 1968 הנחית, יחד עם הווייטקונג, את מיתקפת הטאט, שהיתה בעלת השפעה גורלית על מהלך המלחמה.

המסקנה: קיומה של מערכת פלוראליסטית, ואפילו הצלחתם של גורמים בתוכה להגיע להערכות-מצב נכונות, לא מנעה את ההסתבכות הכושלת והאווילית של ארצות-הברית בווייטנאם.

יתרה מזאת: ייתכן שקיומה של מערכת פלוראליסטית הקל על מקבלי-החלטות לנקוט אותה מדיניות שנקטה, שכן נמצאו, כמובן, גורמים וגופים כמימשל שהערוכותיהם נתנו תימוכין למדיניות שנקטו זה בפועל. כך, לדוגמה, תמכה ועדה, בראשות הנטרל קרולאק, שמונתה עליידי הנשיא, בביצוע של מערכת הפצצות על הצפון והעריכה שהיתה יעילה. הערכות שכאלה, יש להניח, הקלו על מקבלי-החלטות להתעלם מהערכות-המצב הסותרות.

בעומדם מבני הערכות-מצב שונות, סביר להניח שקובעי המדיניות יישו לבחור בהערכת-המצב התואמת את הקונספציה שלהם ואי פלוראליזם אינו פותר כלום.